

Podráczky Judit–Hajdúné Holló Katalin–Borbélyová Diana–
Nagyová Alexandra–Józsa Krisztián:

A MAGYARORSZÁGI ÉS SZLOVÁKIAI ÓVODAI NEVELÉSI PROGRAM ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE¹

Bevezetés

A magyarországi és szlovákiai magyar óvodás gyermekek körében végzett DIFER-mérések² összehasonlításának meglepő eredménye, hogy a gyermekek készségeinek fejlettsége óvodáskor végére a 4 éves kori mérésekhez képest (ahol még nincs lényegi különbség a két ország között) eltérő képet mutat. Óvodáskor végére a magyarországi gyermekek DIFER készségei számottevően fejlettebbek, mint a szlovákiai magyar társaiké.³ A jelenség magyarázatát keresve első lépésként a két ország óvodai nevelési alapprogramját vizsgáltuk meg. Az összehasonlító elemzés segítségével a magyarországi és szlovákiai kétpólusú modell állami szabályozó dokumentumainak, az *Óvodai nevelés országos alapprogramja* és az *Óvodai nevelés állami oktatási programja* hasonlóságaira és különbözőségeire kívánunk rámutatni.

Kiindulópontként megállapítottuk, hogy az óvodai nevelés tartalmát szabályozó, kötelező érvényű dokumentum mindkét országban keretjellegű szabályozásként funkcionál. Az alapprogram típusú curriculumok nem egy óvodapedagógiát kívánnak kötelezően és általánosan érvényre juttatni, hanem nevelési programok sokféleségének, a programok egymás mellett létezésének biztosítanak teret. Szabályozó szerepük és műfajuk alapvető jellegzetessége, hogy azt a keretet, illetve azokat az általános elveket tartalmazzák, amelyek támpontokat jelentenek az óvodák számára saját nevelési programjaik kialakításához. Mivel a curriculum egy olyan dinamikus és nyílt, társadalmi konszenzuson alapuló cél- és folyamatmodell, mely tulajdonképpen több dimenzió konzisztens rendszere, ezért jellemzője, hogy előrevetíti az edukációs folyamat optimális megvalósításával kapcsolatos elvárásokat. A curriculum rendszerint a tanítási, nevelési folyamat teljes, elsősorban vertikális leírását tartalmazza a céloktól az értékelésig.⁴ Azok a nevelési (oktatási) rendszerek, ahol a core curriculum (alapprogram) mellett local curriculum

¹ A tanulmány a 005UJS-4/2021-es KEGA projekt keretén belül készült. Štúdia vznikla v rámci projektu KEGA č. 005UJS-4/2021 – Adaptácia a štandardizácia diagnostického nástroja DIFER na zisťovanie aktuálnej vývinovej úrovne 4-8 ročných detí.

² NAGY József–JÓZSA Krisztián–FAZEKASNÉ Fenyvesi Margit–VIDÁKOVICH Tibor: *DIFER Programcsomag: Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára*. Mozaik Kiadó, Szeged, 2004.

³ HAJDÚNÉ HOLLÓ Katalin–BORBÉLYOVÁ Diana–ZENTAI Gabriella–JÓZSA Krisztián: *Magyarországi és szlovákiai magyar gyermekek elemi kombinatív képességének fejlődése 4–8 éves korban*. In: KÉRI Katalin–KISSNÉ ZSÁMBOKI Réka–NÉMETH Dóra Katalin–PÁSZTOR Enikő: *Egy nyelvet beszélünk? Gyermeklét és pedagógia a nyelvi, kulturális és társadalmi terek kontextusában*. Soproni Egyetem, Sopron, 2022, 64.

⁴ PERJÉS István–VASS Vilmos: *A curriculumelmélet műfaji fejlődése = Új Pedagógiai Szemle*, 2008/3. 3–10. <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/perjes-istvan-vass> [2022. 03. 11.]

(helyi program) is használatos, kétpólusú rendszerek. A magyarországi és a szlovákiai nevelés (oktatás) rendszere kétpólusú.

Magyarországon az *Óvodai nevelés országos alapprogramja* mellett megjelenik az intézményi pedagógiai programok kidolgozásának kötelezettsége. A magyarországi óvodai nevelés alapprogramja olyan dokumentum, amelyet pluralizmus, gyermekközpontúság, módszertani szabadság jellemez és szervezeti sokszínűséget tesz lehetővé. Egyedinek tekinthető sajátossága a gyermek- és óvodakép megfogalmazása, a tevékenységek, ezen belül a játék középpontba állítása, és az a tény, hogy a program nem tartalmaz követelményeket, az iránytűt a nevelés-fejlesztés számára az óvodáskor végének fejlődési jellemzői jelentik.

Szlovákia oktatáspolitikájára is jellemző a kétpólusú modell, azonban itt hangsúlyosabban megjelenik a kritériumközpontú oktatási rendszer, amely abban nyilvánul meg, hogy az állam az oktatási programok által kötelezően megszabott követelményrendszer teljesítését irányozza elő, ezzel szabványosítva és egységesítve az iskolarendszerbe sorolt óvodák kimeneti elvárásait, az elsajátítandó készségek szintjét. A szlovák állami program gerincét a követelményrendszer, a tantervi tananyagtartalom és az értékelő kérdések hármas egysége alkotja. A szlovákiai program felépítése tehát a kritériumorientált fejlődéssegítés gyakorlatára alapoz abból a megfontolásból, hogy a teljesítményt a követelményekből kiindulva és ahhoz viszonyítva határozhatjuk meg, illetve értékelhetjük, ugyanis így meg tudjuk vizsgálni, hogy a gyermek/tanuló milyen szinten érte el az előre meghatározott, pontosan definiált követelményszintet. A kritériumorientált értékelés során jellemezni tudjuk azt is, hogy az egyén az elért szinten milyen gondolkodási műveletek elvégzésére képes. Ez lehetőséget ad a viszonyításra, összehasonlításra és ennek alapján a gyermek/tanuló adott területen történő fejlesztésére.

Út a keretjellegű szabályozásig: az óvodai nevelés tartalmi szabályozásának előzményei Magyarországon

Kezdetek

Magyarországon 1957-ben születik meg az a dokumentum, amelyre az óvodai nevelés egészét átfogó tartalmi szabályozás első kísérleteként tekinthetünk.⁵ A művelődésügyi miniszter 851-17/1957. II/4. sz. utasítása az ország összes óvodai intézményeiben a *Nevelőmunka az óvodában Útmutatás óvónők számára* című dokumentum a szakmán belül „kézikönyv”-ként vált közzismertté. A kézikönyv egy rendkívül részletes, a nevelés-oktatás tartalmát teljes egészében szabályozó, előíró tanterv típusú dokumentum, mely szerkezetileg két nagyobb egységre tagolódik. Az első az óvodai nevelés feltételeit és eszközeit, a második terjedelmesebb rész a foglalkozási terveket részletezi. Szerkezete összességében hasonló az iskolai tantervekéhez: meghatározza az egyes foglalkozások anyagait, tartalmát, felépítését, előírja a korcsoportonkénti követelményeket. A dokumentum hú lenyomata

---

⁵ Ezt ugyan megelőzte az 1953-ban kiadott *Óvodai foglalkozások* c. módszertani levél, az azonban nem fedte le az óvodai nevelés minden szegmensét.

korának, ezért nem meglepő, hogy átpolitizált. Az óvodai nevelés „célja, hogy a szocializmust építő társadalom és a szocialista pedagógia követelményeinek megfelelő gondozást és nevelést nyújtson 3-6 éves korú gyermekek számára.”⁶ Feladatként jelöli meg a gyermekek sokoldalú nevelését, amelyet a gyerekek testi, értelmi és erkölcsi erőinek, esztétikai érzékének fejlesztésével kell biztosítani. El kell érnie, hogy fejlődjenek azok a készségei és képességei, melyek megkönnyítik az iskolai életbe való beilleszkedést, az iskolai tanulmányok megkezdését. A dokumentum szerkezete, tartalmi jellemzői és egész szemlélete abban erősíti meg az olvasót, hogy a magyar óvodai nevelés egészének szabályozására törekvő első program erőteljesen oktatáscentrikus és az iskolára való felkészítésre fókuszál.

Az iskolára történő felkészítés a következő évtizedekben is az óvoda egyik funkciója marad, mégis más a szellemisége annak a programnak, amely 1971-ben, mintegy háromévnnyi szakmai vitát és egyeztetéseket követően látott napvilágot. Az *óvodai nevelés programját* méltán emlegetjük a szakma mérőköveként. E program legnagyobb érdeme abban állt, hogy gyermekfelfogásában a legkorszerűbb pszichológiai szemléletet képviselte,⁷ a rendelkezésre álló pedagógiai, pszichológiai, orvosi és egészségtudományi szakismereteket beépítette és azokat a gyakorlati tapasztalatokkal ötvözve jelenítette meg. Az 1971-es program ezért a maga korában kuriózumnak számított és nemzetközi hírnévre tett szert.⁸ Az egyéni bánásmód, a tapasztalás és élmény, a játékban rejlő önkifejezési és indirekt tanulási lehetőségek, a legkisebbek tanulása kötetlenségének hangsúlyozása,⁹ a gyermeki képességfejlődés egyéni üteméről és a differenciálásról való gondolkodás egy rendkívül korszerű nevelési felfogást eredményezett, amit a kötelező előírások mellett megjelenő javasolt útmutatások jótékonyan támogattak.

Előírászerű megfogalmazások a pedagógusok számára inkább a *mit*-tel, javaslatok inkább a *hogyan*-nal, a módszertani kérdésekkel kapcsolatosan fogalmazódnak meg. Valamelyest módosult a program felépítése, ez azonban nem hozott érdemi változást a szerkezetben. Az egyes fejezetek arányosabbakká váltak, megmaradtak ugyanakkor korcsoportonként az év végére elérendő követelményszintek, melyeket azonban ez a program már jóval rugalmasabban kezel, természetesen tartva a gyermekek közötti fejlettségbeli különbségeket.¹⁰

E mértékadó program átdolgozásának munkálatai a '80-as évek első felében indultak. A megújítást számos tényező indokolta, melyekből itt csak a legfontosabbakra utalunk:

– az iskolakészültség vizsgálatára irányuló újabb kutatási eredmények¹¹

⁶ Nevelőmunka az óvodában: Útmutatás óvónők számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1957. 3.

⁷ A programra komoly hatást gyakorolt a Budapesti Iskola szellemisége, a Programbizottság tagjaként közvetlenül Hermann Alice személye és javaslatai.

⁸ BAKONYI Anna: *Értékkövető gondolatok az óvodai nevelés programjaiban: A magyar óvodai nevelés íve 1971–2013 – Szabadi Ilona emlékére* = Neveléstudomány, 2013/4. 34–44.

⁹ Uo.

¹⁰ Az óvodai nevelés programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

¹¹ Ld.: NAGY József: *5–6 éves gyermekeink iskolakészültsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.; NAGY József: *PREFER: Preventív fejlettségvizsgáló rendszer 4–7 éves gyermekek számára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.

- az 1985. évi törvény a közoktatásról és a fejlettség szerinti beiskolázás rendeleti szabályozása^{12,13}
- a társadalomban zajló változások és
- a szakma egyre erőteljesebb törekvése a pedagógiai autonómiára.

Az 1989-ben megjelent óvodai nevelési program (új ÖNP) elődjének sok értékét megőrizte, ugyanakkor lényeges változásokat is hozott. A változások legmarkánsabban az óvodai élet nyitottságában és a kötöttségek oldásában érhetők tetten. Az utasításokat ajánlások, a „kell”-eket „lehet”-ek váltották fel. Ajánlások fogalmazódnak meg arra vonatkozóan, hogy mit lehet, a *hogyan*-t az új program az óvodapedagógusra bízva ugyanúgy, mint a tapasztalatszerzés formáinak a megválasztását. Mindez jóval nagyobb módszertani szabadságot eredményezett. Ugyancsak jelentős változás, hogy ebben a programban követelményszinteket már nem találunk, az iránytűt az óvodapedagógus számára ettől kezdve a fejlődés jellemzői jelentik.

A célmeghatározásban megmarad a 1971-es programból „a gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlődésének elősegítése”,¹⁴ de már nemcsak a 3-6, hanem a 3-6-7 éves gyermekeké. Az életkori határok árnyalásában kifejezésre jut, hogy a gyermekek egy része nem 6 évesen kezd iskolát, de még inkább az, hogy a gyermekek különböző életkorban érik el az iskola megkezdéséhez szükséges fejlettséget. A „sokoldalú” azt jelenti, hogy a nevelésnek át kell fognia a gyermeki személyiség egészét, és az érzelmi biztonság burkában kell biztosítani a testi, értelmi és szociális fejlődést. Az iskolára való felkészítés új értelmezést nyer: az óvoda a teljes személyiséget fejleszti, amelynek része az iskolai alkalmasság elérése, ami a kijelölt feladatok megvalósulásával biztosítható. Az óvodai nevelés feladatait a program a testi fejlődés, a mentális értelmi és a közösségi, szociális fejlődés terén nagyon konkrétan, egyértelműen határozza meg. A kijelölt területek megegyeznek az iskolai alkalmasság feltételeivel, de a program hangsúlyozza, hogy az óvodai nevelés tartalma ennél tágabb, ugyanakkor jelzi, hogy a teljes személyiségfejlesztés folyamatában a tanuláshoz szükséges képességek kialakulása visszajelzés az óvodai nevelés eredményességére vonatkozóan.

Sajátos helyzetet teremtett, hogy a továbbfejlesztett nevelési program egy séges, központi, minden magyar óvodára érvényes útmutatóként éppen a rendszerváltozás idején jelent meg, egy olyan időpillanatban, amikor a szakmai sokszínűség iránti igény már reformpedagógiai koncepciókat keltett életre és alternatív programokat honosított meg. Jó érzékkel mutat rá Bakonyi arra az elmentmondásra, hogy miközben a szakma törekvései már egy új korszakot láttattak, 1996-ig egy „múltrendszerbeli” központi program funkcionált hivatalos tartalmi szabályozóként.¹⁵

¹² Az oktatásról. 1985. évi I. tv. Magyar Közlöny, 1985/19. 461–492.;

¹³ 6/1986. VI. 26. MM számú rendelet a tankötelezettségről. <http://www.jogiportal.hu/index.php?id=tonopi3vx04frbs7v&state=19940901&menu=view> [2022. 03. 12.]

¹⁴ Az óvodai nevelés programja. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest 1989. 5.

¹⁵ BAKONYI Anna: *Értékkövető gondolatok az óvodai nevelés programjaiban: A magyar óvodai nevelés íve 1971–2013 – Szabadi Ilona emlékére*, Neveléstudomány, 2013/4. 34–44.

A keretjellelű szabályozás meghonosodása

Az óvodai nevelés országos alapprogramja, 1996

Az alapprogram merőben új típusú tartalmi szabályozás, hiszen nemcsak egy óvodapedagógiát kíván kötelezően és általánosan érvényre juttatni, hanem nevelési programok sokféleségének, a programok egymás mellett létezésének biztosít teret. Szabályozó szerepe és műfaja is jelentősen eltér a korábbi programoktól. Azt a keretet, ill. azokat az általános elveket tartalmazza, amelyek a támpontokat jelentik minden hazai óvoda számára saját nevelési programjaik kialakításához. Az óvodai nevelés jó hagyományait megtartja, ugyanakkor tükrözi azokat a demokratikus, humánus értékeket, amelyek a társadalomban lezajlott változások nyomán kaptak létjogosultságot. Olyan dokumentum, amelyet pluralizmus, gyermekközpontság, módszertani szabadság és szervezeti sokszínűség jellemez. Azok az általános igények érvényesülnek benne, amelyeket az óvodai neveléssel szemben a társadalom a gyermek érdekeinek figyelembevételével megfogalmaz.

Egészen új elem az alapprogramban az óvodakép és a gyermekkép. Az óvodakép az óvoda helyét, funkcióit, az óvodai nevelés célját, alapelveit és feladatait rögzíti. A célmeghatározásban a már jól ismert cél – a gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlődésének és a személyiség kibontakoztatásának elősegítése – kiegészül „az életkori és egyéni sajátosságok és az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével (ideértve a különleges gondozást igénylő gyermek ellátását is).”¹⁶ A célnak az életkori és egyéni sajátosságokkal való kiegészülése összhangban van egyrészt a hatályos közoktatási törvényben megfogalmazott emberi és szabadságjogokkal,¹⁷ másrészt az alapprogram pedagógiai alapelveivel és gyermekképével. Ez utóbbi kifejezetten hangsúlyozza, hogy a gyermeknek sajátos, életkoronként és egyénenként változó testi és lelki szükségletei vannak. Először fogalmazódik meg az óvodai nevelés célja úgy, hogy az a különleges gondozást igénylő gyermekekre is kiterjeszhető, illetve rájuk is vonatkozik. Mögötte a humánus szemléleten túl az a társadalmi törekvés ismerhető fel, amely a sérült emberek társadalmi integrációját, kirekesztettségük mérséklését célozza. A cél összességében az egyedi gyermeki személyiség, az individuum felértékelődését is tükrözi.

Az óvodai nevelés általános feladata ebben az alapprogramban az óvodáskorú gyermek testi és lelki szükségleteinek kielégítése, ezen belül:

- az egészséges életmód alakítása,
- az érzelmi nevelés és a szocializáció biztosítása, valamint
- az értelmi fejlesztés, nevelés megvalósítása.

A különböző területeken megjelenő feladatokat a dokumentum részleteibben is meghatározta, de oly módon, hogy azok az egyes intézmények számára rendkívül nagy mozgásteret biztosítottak.

¹⁶ 137/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjának kiadásáról <http://www.jogiportal.hu/index.php?id=oefxt20xj3i31a5nc&state=20121217&menu=view> [2022. 03. 12.]

¹⁷ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300079.TV> [2022. 03. 12.]

Az 1996-ban bevezetett alapprogram Magyarország első óvodai kerettanterv-típusú tartalmi szabályozója. A közoktatási törvény előírta, hogy az óvodáknak 1998 őszére az alapprogramra épülő helyi programot kell készíteniük. Ez a megelőző gyakorlathoz képest alapvető változást jelentett, de összességében jól illeszkedett a korszakot jellemző decentralizálódó törekvésekhez. Az alapprogram felülvizsgálatára először 2009-ben, majd 2011-ben került sor. A továbbiakban a hatályos szabályozás jellemzőit foglaljuk össze.

Az óvodai nevelés országos alapprogramja ma

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény rögzíti, hogy az óvodákban a nevelőmunka pedagógiai program szerint folyik, és kitér arra is, hogy az óvodák helyi pedagógiai programjukat az Óvodai nevelés országos alapprogramja alapján készítik el.¹⁸ A törvény egyértelművé teszi a kétszintű szabályozást, de a helyi programok felépítéséről nem rendelkezik. A nevelési – oktatási intézmények, köztük az óvodák működését meghatározó dokumentumok tartalmára, elkészítésére, alkalmazására vonatkozó szabályokat a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet részletezi.¹⁹ Az Óvodai nevelés országos alapprogramját a 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet 1. melléklete,²⁰ a nemzetiség óvodai nevelésének irányelveit pedig a 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet tartalmazza.²¹

Az *Óvodai nevelés országos alapprogramja* olyan keret jellegű szabályzó dokumentum, mely tartalmi útmutatóként szolgál minden magyarországi óvoda számára. Az aktuális (kornak megfelelő) gyermek- és óvodakép megfogalmazása mellett meghatározza a magyarországi óvodákban folyó pedagógiai munka alapelveit. Tartalmazza az óvodai nevelés általános feladatait, ezen belül részletezi az egészséges életmód alakításával, az érzelmi, erkölcsi és értékorientált közösségi neveléssel, valamint az anyanyelvi és az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósításával kapcsolatos feladatokat. Az óvodai élet megszervezésének elvei rész a személyi és tárgyi feltételek mellett kitér az óvoda kapcsolataira is. Nevesíti a program az óvodai élet tevékenységi formáit, és tevékenységi formánként rögzíti az óvodapedagógus adott területhez kapcsolódó feladatait. A tevékenységek sorában elsőként említi a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenységét, az óvodai nevelés leghatékonyabb eszközeit a játékot.

Az óvodai élet tevékenységi formái:

- játék
- verselés, mesélés

¹⁸ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> [2022. 03. 12.]

¹⁹ 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200020.emm> [2022. 03. 12.]

²⁰ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. Magyar Közlöny, 2012/171. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/mkpdf/hiteles/mk12171.pdf> [2022. 03. 12.]

²¹ 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300017.EMM&xtrefere=0000003.TXT> [2022. 03. 12.]

- ének, zene, énekes játék, gyermektánc
- rajzolás, festés, mintázás, kézi munka
- mozgás
- a külső világ tevékeny megismerése
- munka jellegű tevékenységek
- a tevékenységekben megvalósuló tanulás.

Gyermekközpontú szemléletéből adódóan a személyes kompetencia fejlesztésének szándéka áthatja a programot, és a fejlesztés támogatására vonatkozó elvárások és útmutatások is végigvonulnak dokumentumon. A programalkotók már a bevezetőben leszögezik, hogy „*az óvodai nevelésnek a gyermeki személyiség teljes kibontakozásának elősegítésére kell irányulnia*”²² A gyermeki személyiség teljes kibontakoztatása nem nélkülözheti a személyes kompetencia összetevőinek fejlesztését. A szükségletek már a gyermekképben és az óvodaképben is megjelennek, utóbbiban a nemzetiséghez tartozó és a migráns gyermekek önazonosságának megőrzése és erősítése is.

A hároméves kortól kötelező óvodába járás ideje alatt az óvodai nevelési folyamat egyik célja a gyermek szociális fejlődésének elősegítése. A program szociális kompetencia fejlődésének támogatására fókuszáló fejezete az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelésről szóló rész, de az óvodai nevelés közösségi mivolta miatt a szociális kompetencia fejlesztésével kapcsolatos feladatok szisztematikusan megjelennek a program további fejezeteiben is.

A kognitív kompetencia fejlesztését helyezi a fókuszba az anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósításáról szóló fejezet. A szabályozó dokumentum az értelmi nevelés feladatai között említi a gyermek spontán és tervszerűen szerzett tapasztalatainak, ismereteinek rendszerezését, bővítését, gyakorlását valamint az értelmi képességek (érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, képzelet, gondolkodás) fejlesztését. A szabad játék túlsúlyának érvényesülése mellett a kognitív kompetencia összetevőinek fejlesztésével kapcsolatos legtöbb útmutatást a külső világ tevékeny megismeréséről és a tevékenységekben megvalósuló tanulásról szóló részek tartalmazzák. A tanulás lehetséges formái között a játékos, cselekvéses tanulás mellett megjelenik a gyakorlati problémamegoldás is. A matematikai nevelés az 1989-es Óvodai Nevelési Programban még külön nevelési területként jelent meg, a jelenleg hatályos programban a külső világ tevékeny megismerése tevékenységi forma részét képezi. „*A gyermek a környezet megismerése során matematikai tartalmú tapasztalatoknak, ismereteknek is birtokába jut és azokat a tevékenységeiben alkalmazza.*”²³

Az óvodai értékelésről az alapprogram nagyon szűkszavúan fogalmaz, arra vonatkozóan inkább csak utalásokat tartalmaz. A programalkotók az óvodai nevelés céljának megfogalmazása során egyértelműen rögzítették, hogy az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlesztésének, a gyermeki személyiség kibontakoztatásának és a hátrányok csökkentésének az életkori és egyéni sajátosságok, valamint az

²² 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. Magyar Közlöny, 2012/171. 28225. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/mkpdf/hiteles/mk12171.pdf> [2022. 03. 12.]

²³ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. Magyar Közlöny, 2012/171. 28230. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/mkpdf/hiteles/mk12171.pdf> [2022. 03. 12.]

eltérő fejlődési ütem figyelembevételével kell történnie. Nem adtak viszont útmutatást arra vonatkozóan, hogy mi szolgálhat információforrásként a gyermekek megismeréséhez, hogyan jellemezhető fejlődésük önmagukhoz illetve a populációhoz viszonyítottan. Az óvodai élet megszervezésére vonatkozó részben említik a gyermekek megismerését és a fejlődés nyomon követését, de csak az erre szolgáló „különböző” dokumentumok vezetésének kötelezettségére történik utalás. Explicit módon a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 63., 93/A. és 173. §-ai rögzítik a fejlődés nyomon követésének kötelezettségére, annak írásbeliségére, gyakoriságára és a vezetett dokumentáció tartalmára vonatkozó szabályokat.²⁴ Az értékelésre vonatkozó legkonkrétabb elvárást az alapprogram tevékenységekben megvalósuló tanulásról szóló alfejezetének utolsó pontja tartalmazza; „Az óvodapedagógus a tanulás irányítása során, személyre szabott, pozitív értékeléssel segíti a gyermek személyiségének kibontakozását.”²⁵

Az Óvodai nevelés országos alapprogramjának utolsó része az óvodáskor végén tapasztalható, az iskolai élet megkezdéséhez szükséges testi, mentális és szociális fejlettség (érettség) jellemzőit foglalja össze, de *nem tartalmaz követelményeket.*

Út a keretjellelű szabályozásig Szlovákiában: az óvodai nevelés tartalmi szabályozásának előzményei

Szlovákiában az intézményes óvodai nevelés kezdetei az 1950-es évekre nyúlnak vissza (az ország akkor még Csehszlovákia része). A bölcsődék (melyek 3 éves korig biztosítottak ellátást) és az óvodák (melyek 3-tól 6 éves korig fogadták a gyermekeket) szigorú állami szabályozás szerint működtek. Az önálló szlovákiai óvodai nevelés kezdete Szlovákia megalakulásához köthető (Szlovákia 1993. január 1-én lett önálló állam).

Történelmi visszatekintés

Csehszlovákia megalakulásától 2013-ig tizenkét, az óvodai nevelést érintő program kiadására került sor.²⁶ A jelenleg érvényben levő aktuális állami program tehát a tizenharmadik. Az első centralizált curriculumot 1948-ban kezdték kidolgozni. Az 1978-ban kiadott *A bölcsődék és óvodák nevelési programja – Program výchovnej práce v jasliach a materských školách*²⁷ 1999-ig volt érvényben. Ezt a dokumentumot az óvodai nevelés egészét átfogó tartalmi szabályozás első minőségi kísérleteként tartjuk számon, Csehszlovákia megszűnése után még az önálló Szlovákia

²⁴ 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200020.emm> [2022. 03. 12.]

²⁵ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. Magyar Közlöny, 2012/171. 28230. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/mkpdf/hiteles/mk12171.pdf> [2022. 03. 12.]

²⁶ UVÁČKOVÁ Iлона: Čo vieme/nevime o materskej škole v súčasnosti. In: MIŇOVÁ Monika (ed.): Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien. Zborník z vedecko- odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP, 2013. 108–119.

²⁷ Kolektív autorov: Program výchovnej práce v jasliach a materských školách. SPN, Bratislava, 1978.

óvodai nevelését is szabályozta 6 évig. E dokumentum alapján az óvodában rigórozus szabályok uralkodtak. Délelőttönként napi két foglalkozást kellett tartani, az időkereteket szigorúan betartva (rendszerint 2x20/25 perc terjedelemben) és a frontális tevékenységek domináltak. Sajnálatos, hogy ez volt az első és egyben utolsó olyan állami program, melynek kiadását az állam magyar nyelven is fontosnak tartotta.²⁸

Ezt váltotta fel 1999-ben *Az óvodát látogató gyermekek nevelési és oktatási programja – Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách*,²⁹ mely az önálló Szlovákia első saját programja, ilyen módon mérföldkő a szlovák óvodai nevelésben, s amely az addigi nemzeti és pedagógiai tradíciókból táplálkozott ugyan, de gyermekfelfogásában az akkori legkorszerűbb pszichológiai szemléletet képviselte. A program a következő nevelési területeket különítette el: testnevelés, munkára való nevelés, proszociális nevelés, értelmi nevelés és esztétikai nevelés. Az egyes nevelési területeken belül az óvodai nevelés tartalma életkoronként differenciálódott. A dokumentumot a frontális tevékenységektől való fokozatos elszakadás, a csoportos szervezési formák felé orientálódás jellemezte. A napirendi formák közül a játék, a reggeli torna, a szabadban való tartózkodás, a foglalkozások és a didaktikus tevékenységek kaptak hangsúlyos szerepet. Az utóbbi új, addig ismeretlen fogalomként jelent meg. Az óvodai munka tervezése a program alapján zajlott. A célokat és a feladatokat a pedagógus a gyermekek életkorához mérten szabta meg, illetve választotta ki a program kínálatából. Ezt a programot az idősebb pedagógusok – akik több program bevezetését megélték – az egyik legjobb programként értékelik.

2008 volt az az év, mely az iskolarendszer reformjával és az új közoktatási törvény bevezetésével radikális változást hozott. A 245/2008-as Közoktatási törvény életbe lépésével³⁰ megjelent az addig Szlovákiában ismeretlen kétszintű/kétpólusú, partícipáción alapuló igazgatási – curriculáris modell.

A 2008-ban bekövetkezett reform eredményeképpen az óvodákat besorolták az iskolarendszerbe (annak 0. szintjét képezi: ISCED 0), valamint olyan új (főként idegen eredetű) szakkifejezések épültek be a szakmai köztudatba, mint az edukáció, predprimáris képzés, oktatási program, evauláció, művelődési standardok. *Az állami program az Állami Oktatás program ISCED 0 – „A gyermek és a világ”* megnevezést kapta (*Štátny vzdelávacie program ISCED 0 – „Dieťa a svet”).*³¹ A művelődési standardokat 3 fő területen jelölte ki: perceptuális-motoros, kognitív és szocio-emocionális, ezen belül további négy tematikus területbe integrálta: Én, Emberek, Természet és Kultúra. A művelődési standardok tovább

²⁸ 1986-ban jelent meg a magyar kisebbség nyelvén, *A bölcsődék és az óvodák nevelési programja* címmel.

²⁹ GUZIOVÁ Katarína et al.: *Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách*. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, 1999.
<https://www.maquita.eu/wp-content/uploads/2020/08/program-vychovy-a-vzdelavania-deti-v-materskych-skolach-MS-SR-1999.pdf> [2021.03.08.]

³⁰ Zákon č. 245/2008 Z. z. ZÁKON o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2008.
<https://www.onlinezakony.sk/?lawlink=245/2008%20Z.z.> [2021.03.08.]

³¹ Štátny Pedagogický Ústav. Štátny vzdelávacie program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. Bratislava, 2008.

osztódtak követelményekre (teljesítményi standardokra) és tartalmi standardokra. Az eddigi programtól való radikálisan eltérő struktúra, a tematikus egységek – kompetenciák – tartalmi egysége – keresztmetszeti témák összefüggéstelen volta (amelyek között a tervezés során összefüggést kellett volna találni), a teljesítményi standardokhoz kapcsolódó célok logikátlan operacionalizálásának kötelezettsége a pedagógusok elégedetlenségét váltotta ki. Káosz kezdett uralkodni a tervezésben és a tevékenységek megvalósításában is.

Az összefüggések hiábavaló keresése, a fogalmak kaotikus használata és a szakmai útmutatás hiánya megpecsételte a program sorsát. Ma már tudjuk, hogy a pedagógusok jelentős többsége rossznak tartotta a programot,³² s ez az intézményi szintű programok színvonalára is rányomta a bélyegét. Azok kidolgozása nehézkes volt, hiányzott hozzá a módszertani segítség és útmutatás. A nagy hirtelenséggel bevezetett változásra reagálva a pedagógusoknak nyáron kellett kidolgozniuk az intézményi programokat, hogy szeptemberre készen legyenek. A legfőbb gondot a kerettanterv (učebné osnovy) kidolgozása jelentette, mely az intézményi program kötelező része volt. A módszertani útmutató/kézikönyv kiadása elkésett, ugyanúgy, ahogy a pedagógusoknak szánt képzések is (melyek csak 2008 őszen indultak). A helyi szintű programoknak azonban augusztus 31-ig el kellett készülniük, illetve az új program szerinti munkának is el kellett kezdődnie szeptember 1-től.

A legnagyobb gondot az Óvodai nevelés állami oktatási programja kapcsán azonban az jelentette, hogy semmiféle kontinuitás nem volt fellelhető az intézményes művelődés egyes szintjei között (gondolunk itt az óvodára és az alapskola/általános iskola alsó tagozatára). A szakmai kritika ezt a területet is érintette. Kutatások is alátámasztották, hogy a szakmában dolgozó pedagógusok úgy jellemezték ezt a dokumentumot, mint egy kaotikus, átgondolatlan anyagot, amely nem felelt meg az elvárásoknak és csak bonyolította munkájuk végzését.³³ Joggal állíthatjuk tehát, hogy a 2008-as állami program a szlovákiai óvodai programok történetének egyik nagy kudarca volt. Kašćák a 2008-ban bevezetésre kerülő program kapcsán arra a problémára mutatott rá, hogy a standardizáció az anglo-amerikai kultúra része volt addig, Európában nem volt tradíciója, ezért nem volt egyszerű az áttérés.³⁴ Ezt csak tetézte, hogy a pedagógusok felkészítése nem volt megfelelő, a képzések és módszertani útmutatók is késtek. A folyamatnak az lett az eredménye, hogy az óvodapedagógusok káoszként élték meg ezt az időszakot.

³² KAŠĆÁK Ondrej: *Križovatky domácich tradícií medzinárodných koreňov vzdelávania a starostlivosti o deti v ranom detstve*. In: Miňová, M. (ed.): *Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien*. Zborník z vedecko – odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP, 2013. 108–119.

³³ MIŇOVÁ Monika: *Predprimárna edukácia v súčasnom slovenskom edukačnom kontexte*. Pedagogika Przenszkolna i Wczesnoszkolna. 2013/6. 67–77.

³⁴ KAŠĆÁK Ondrej: *Križovatky domácich tradícií medzinárodných koreňov vzdelávania a starostlivosti o deti v ranom detstve*. In: Miňová, M. (ed.): *Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien*. Zborník z vedecko – odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP Prešov, 2013. 108–119.

A fenti okok miatt a program megalkotói 2011-ben a program revízióját kezdeményezték. Társadalmi szintű szakmai diskurzus alakult ki, amelybe a szakmai szervezetek is bekapcsolódtak, illetve a szerzők más országok összehasonlító elemzéseiből inspirálódva próbálták megújítani a legfelsőbb curriculumokat. Majd – engedve a szakma részéről rájuk nehezedő nyomásnak – egy új program kidolgozása kezdődött meg. Ennek eredményeként jött létre 2015-ben az *innovált Állami Oktatási program (inovovaný Štátny vzdelávací program)*, mely struktúrájában teljesen eltért az elődjétől, abból csak a művelődési standardok eszméjét tartotta meg teljesítményi és tartalmi standardokra bontva. Az új program experimentális (kísérleti) kipróbálása egy évig tartott (a 2015/16-os tanévben), és 306 óvoda részvételével valósult meg. Az eredeti dokumentumban több változást eszközöltek a szerzők és a folyamat eredményeképpen az egyéves pilot szakasz után 2016-ban érvénybe lépett a ma is használatos állami oktatási program.

Az Óvodai nevelés állami oktatási programja napjainkban

A kétszintű, standardizáción alapuló curriculáris modell felsőbb szintje jelenleg az *Óvodai nevelés állami oktatási programja (Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách)*, amelyet az Állami Pedagógiai Intézet dolgozott ki. Az új szabályozó az oktatásügyi minisztérium 2016. július 6-i jóváhagyását követően, 2016. szeptember 1-én lépett érvénybe. A második szintet az intézményi (helyi) pedagógiai programok képviselik, melyet minden intézménynek kötelezően ki kell dolgoznia a hatályos törvénnyel és az állami oktatási programmal összhangban.

A program rendelkezésre áll magyar nyelven is, melyet a szlovákiai Komárno-ban található Comenius Pedagógiai Intézet³⁵ munkatársai fordítottak le 2019-ben.³⁶ „Az állam ezen a programon keresztül garantálja az iskolaköteles kor előtti intézményes oktatás minőségét a Szlovák Köztársaság iskola- és oktatási intézményhálózatában működő valamennyi óvodában”³⁷

Az állami program keret jellegű szabályozó dokumentum, melyet a hatályos köznevelési és közoktatási törvény előírása szerint kötelező applikálni. Meghatározza az iskolaköteles kort megelőző intézményes oktatásra vonatkozó alapvető állami követelményeket és alapot biztosít az intézményes oktatás további szintjeihez. Rögzíti az iskolaköteles kor előtti állami oktatás céljait és tartalmát. Az önálló tervezés és megvalósítás feltételeinek biztosítása mellett alapot nyújt az intézményi (létesítményi) nevelési-oktatási programok összeállításához. Hangsúlyozza a pedagógiai értékelés szerepét, és kiemeli az inkluzív nevelés-oktatás szükségességét.

Szlovákiában az óvodai nevelés és oktatás állami oktatási programban rögzített fő célja az iskolai és a társadalmi élet alapjait képező kognitív, szenzomotoros és szociális-érzelmi fejlettség optimális szintjének elérése. A program

³⁵ A Comenius Pedagógiai Intézet közhasznú, a szlovákiai magyar pedagógusok szakmai fejlődését és képzését támogató civil szervezet.

³⁶ A lektorálást a komáromi Selye János Egyetem oktatói végezték.

³⁷ Az óvodai nevelés állami oktatási programja. Magyar nyelvű fordítás. Comenius Intézet, Komárno, 2020, 6.

teljesítésével az életük során szükséges kompetenciák megalapozásával, a szükséges készségek és képességek birtokában a gyermekek az óvoda utolsó évének végére rendszerint elérik az iskolai alkalmasságot.

A programban megjelenő kulcskompetenciák:

- kommunikációs kompetenciák
- matematikai, természettudományos és technológiai kompetenciák
- digitális kompetenciák
- a tanulás tanulása, problémamegoldás, alkotói és a kritikus gondolkodás kompetenciái,
- szociális és perszonális kompetenciák
- állampolgári kompetenciák.
- munkakompetenciák.

Az óvodai nevelés-oktatás művelődési területekre tagolódik. A kölcsönösen átjárható művelődési területek igen részletes tananyagtartalma az óvodai nevelés-oktatás teljes tartalmát lefedi. Az alábbi művelődési területek (melyek koherensek az alsó tagozatos művelődési területekkel) további egységekre – alterületekre tagolódnak;

- *Nyelv és kommunikáció*: fő célkitűzése a gyermek kommunikációs kompetenciáinak az összes nyelvi szinten, ill. az írott nyelv erőteljes hatásának felhasználásával megvalósuló fejlesztése.
- *Matematika és információkezelés*: célja azon matematikai és informatikai ismeretek átadása és készségek kialakítása, amelyek a felsőbb műveltségi szinteken fejlesztendő matematikai gondolkodás és matematikai kompetenciák alapját képezik.
- *Ember és a természet*: fő célkitűzése a természettudományos műveltség korai fejlesztése.
- *Ember és a társadalom*: fő célja, hogy a gyermek eligazodjon a társas környezetében, az időbeli, térbeli, szociális és emberi kapcsolataiban. Főképpen a társadalmi környezetre fókuszál és a proszociális nevelésre irányul.
- *Ember és a munka világa*: fő célkitűzése a gyermek azon alapvető készségeinek kialakítása és fejlesztése, amelyek által képes lesz a napi tevékenységek elvégzésére és a hétköznapi életben használatos eszközök alkalmazására.
- *Művészet és kultúra*:
  - Zenei nevelés: fő célkitűzése az általános zenei képességek, készségek és szokások fejlesztése a gyermeknél, melyek megalapozzák a későbbi zeneértést.
  - Képzőművészeti nevelés: fő célja a gyermek elképzeléseinek kifejezése egyszerű képzőművészeti kifejező eszközök által az anyagokkal és eszközökkel való játékos alkotó tevékenységek során, valamint a fantázia, alkotókészség fejlesztése, alapvető képzőművészeti szokások, képességek és készségek kialakítása.

– *Egészség és mozgás*: fő célkitűzése átadni az egészséggel kapcsolatos alapinformációkat, s ezzel egyidejűleg megfelelő testgyakorlatokkal fejleszteni és tökéletesíteni a gyermek mozgásképeségét és mozgáskészségét.³⁸

Az egyes művelődési területek sajátosságai többszintű lebontásban jelennek meg. A tantervi követelmények szerkezeti felépítését az 1. táblázat szemlélteti a legstrukturáltabb művelődési terület – a Nyelv és kommunikáció – kiemelt részeinek példáján keresztül.

Művelődési terület	Alterület	Alterületegység	Alterületegység-ág	
Nyelv és kommunikáció	Beszélt nyelv	Artikuláció és kiejtés		
		Nyelvtani helyesség és az irodalmi (standard) nyelvváltozat		
		A kommunikáció szabályai		
	Írott nyelv	Az írott nyelv tartalmának, jelentésének és szerepének megértése		Az írott nyelvi funkciók megismerése
				A szöveg közvetlen jelentéstartalmának megértése-szókincs
				A szöveg közvetett jelentéstartalmának megértése
				A műfajok és az írott nyelv eszközeinek ismerete
		Az írott nyelv formális jegyeinek megértése		A nyomtatott formák és a könyvhasználat
				A fonológiai folyamatok és a fonématudatosság kialakulása
				Az írás grafomotoros feltevélei

A tantervi követelmények szerkezeti felépítése³⁹ (1. táblázat)

A program gerincét a követelményrendszer – tantervi tananyagtartalom – értékelő kérdések táblázatba rendezett hármas egysége alkotja. A követelményrendszer az óvoda végére elérendő készségek szintjét határolja be (az óvodai nevelés kimeneteiként). A tantervi tananyagtartalom útmutatást, mintegy módszertani ajánlásokat tartalmaz az óvodapedagógusok részére. Az elsajátítandó készségek és műveltség-tartalom (művelődési standardok) mellett párhuzamosan megjelenő értékelő kérdések az intézmények belső értékelési eszközeként a fejlődés nyomon követését,

³⁸ Az óvodai nevelés állami oktatási programja. Magyar nyelvű fordítás. Comenius Intézet, Komárno, 2020.

³⁹ Uo.

a hatékonyabb tervező munkát és az egyéni tanulás támogatását szolgálják. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a fejlődés nyomon követése és annak a pedagógiai diagnosztika eszközeivel való megvalósítása, illetve lejegyzése 2020-ig nem volt kötelező, és nem volt része a pedagógiai dokumentációnak sem. 2022-től a hatályos 21/2022 számú kormányrendelet⁴⁰ (Rendelet a pedagógiai dokumentációról és egyéb dokumentációról) alapján a pedagógus köteles feljegyzéseket készíteni a pedagógiai diagnosztika keretén belül. Azonban erre vonatkozó egyéb kitétel, megkötés jelenleg sincs.

A program hangsúlyozza, hogy a Szlovák Köztársaság óvodai hálózatának nevelési nyelve az államnyelv. A nemzetiségi és bilingvális oktatást folytató óvodákban a szlovák nyelven történő kommunikáció a nevelő-oktató tevékenység része. Az államnyelven folyó kommunikáció főbb irányvonalait a kisebbségi óvodák számára egy módszertani útmutató rögzíti, melyet az Állami Pedagógia Intézet bocsátott ki.⁴¹

Az óvodai élet tevékenységi (napirendi) formái a szlovákiai program alapján:

- játékok és a gyermekek által szabadon választott tevékenységek
- egészségfejlesztő gyakorlatok
- művelődési tevékenységek
- szabad levegőn való tartózkodás
- életvitelt megalapozó tevékenységek.⁴²

A napirendet és annak minden tevékenységi formáját a pedagógus saját belátása szerint igazítja az aktuális helyzethez, a gyermekek igényeihez és érdeklődéséhez.

Helyi pedagógiai programok

Helyi óvodai pedagógiai programok Magyarországon

Az Alapprogram alapján az óvodák nevelőtestületei *helyi pedagógiai programokat* készítenek, vagy kész pedagógiai programot adaptálnak. Függetlenül attól, hogy egy-egy óvoda melyik változatot részesíti előnyben, az Óvodai nevelés országos alapprogramjának és a helyi pedagógiai programoknak koherensnek kell lenniük. A helyi pedagógiai programok intézményi szinten, általában helyzetelemzésre építve tartalmazzák az adott óvoda nevelési koncepcióját, céljait, feladatait, valamint a pedagógiai alapelveit meghatározó értékeket. Kötelező elemei továbbá a szociális hátrányok enyhítését célzó és a gyermekvédelemhez kapcsolódó tevékenységek, a gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések, a szülő–gyermek–pedagógus együttműködésének formái, az egészséges életmódra nevelés és a környezeti nevelés elvei valamint a kapcsolódó programok és tevékenységek. Sajátos

⁴⁰ Vyhláška č. 21/2022 VYHLÁŠKA Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zo 17. januára 2022 o pedagogickej dokumentácii a ďalšej dokumentácii. <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/21/20220201.html> [2021.03.05.]

⁴¹ Metodický list na osvojovanie štátneho – slovenského jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín. ŠPÚ, Bratislava, 2016. https://www.statpedu.sk/files/sk/metodicky-portal/metodicke-podnety/ppv_metodicky-list_odborne-pojmy.pdf [2021.03.05.]

⁴² Štátny Pedagogický Ústav. Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. Raabe, Bratislava, 2016.

nevelési igényű gyermekek nevelése esetén a helyi pedagógiai programok része a sajátos nevelési igényből eredő hátrányok csökkentését szolgáló speciális fejlesztő tevékenység is. Nemzetiségi óvodai nevelésben részt vevő óvodák pedagógiai programjai nem nélkülözhetik a nemzetiség kultúrájának és nyelvének ápolásával járó feladatokat. Fentiekén túl a helyi pedagógiai program részletezi a fejlesztés tartalmát, bemutatja annak folyamatát. Rögzíti a szervezeti és időkereteket, valamint az ellenőrzés-értékelés rendszerét. Számba veszi a program megvalósításához, illetve az óvodai élet megszervezéséhez szükséges tárgyi és személyi feltételeket.

Helyi oktatási programok Szlovákiában

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának köznevelésről és közoktatásról szóló 245/2008-as számú törvénye alapján a nevelés és az oktatás az iskolákban (2008-tól ide van sorolva az óvoda is) és oktatási létesítményekben nevelési és oktatási programok alapján folyik. A nevelési és oktatási programot a közoktatási törvényben rögzített nevelési és oktatási alapelvekkel és célokkal összhangban kell kidolgozni. Nevelési programot az iskolai nevelő-oktató létesítmények (iskolai gyermekklub, kollégium, szabadidőközpont), oktatási programot pedig az óvodák és az iskolák dolgoznak ki.

Az óvodai nevelés oktatási programja – vagy intézményi pedagógiai program, avagy iskolai/óvodai oktatási program⁴³ az adott óvoda szabályozó dokumentuma, mely az állami oktatási program alapján, a helyi sajátosságok figyelembevételével készül. 2009. szeptember 1-től minden óvodának rendelkeznie kell az óvodapedagógusok közössége által kidolgozott, a pedagógiai tanács és iskolatanács által megtárgyalt, az intézmény igazgatója által kibocsájtott és közzétett oktatási programmal.

Az óvodák számára a törvény lehetőséget biztosít arra is, hogy az óvoda oktatási programja nemzetközi program legyen, amennyiben az a hazai közoktatási törvényben lefektetett alapelvekkel és célokkal összhangban van. Ez esetben az iskolaügyi minisztérium írásos beleegyző nyilatkozata szükséges. Az óvodai program lehet olyan program is, mely pedagógiai kísérletek eredményeként lett jóváhagyva. Minden esetben érvényes azonban Szlovákiában is, hogy az állami programnak és a helyi pedagógiai programoknak koherensnek kell lenniük. Függetlenül attól, hogy az adott óvoda melyik változatot részesíti előnyben, a helyi programokat intézményi szinten helyzetelemzésre építve kellene kidolgozni/átültetni.

Az óvodai oktatási programok a 245/2008-as Közoktatási törvény 7. §-a alapján a nevelés küldetésének meghatározása, az óvoda profilja és saját célkitűzései mellett tartalmazzák a program nevét, a nevelés és oktatás formáit, a képzés időtartamát és a nevelés nyelvét. Kötelező elem továbbá a gyermekek értékelésének rendszere. A dokumentumban meg kell határozni a nevelés és oktatás egyedi

---

⁴³ Školský vzdelávací program – a szlovák kifejezés pontos magyar megfelelője a mai napig nem tisztázott és nincs egységesítve, a fordítás alapján leginkább oktatási programnak felel meg és így is használatos.

céljait és küldetését, valamint fel kell tüntetni a műveltségi fokozatot, mely elérhető az intézményi oktatási program, vagy annak egy része teljesítésével.⁴⁴ Azokban az óvodákban, ahol sajátos nevelési igényű gyermekek oktatása és nevelése is folyik, az erre vonatkozó fejezet szintén az óvodai program részét képezheti (de nem kötelező).

Az oktatási programok kötelező része az intézmény kerettanterve. Az óvodák kerettanterve azonban megegyezhet az aktuális állami oktatási program egyes területeinek művelődési standardjaival (követelményrendszer+tantervi tananyagtartalom). A követelményrendszer az egyes műveltségi területeken belül a teljesítményi standardokban konkretizálódik. Ebben az esetben elég erre utalni az intézményi programban.

Az óvodai nevelés állami oktatási programjának 12. pontja alapján az intézményi programnak tartalmaznia kell a tervezés kiindulópontjait is, melyben az óvoda meghatározza, hogy milyen formában fog tervezni, illetve milyen kötelező tartalmi elemei lesznek az adott intézményben a tervezésnek. A tervek rendszerint az aktuális állami oktatási program teljesítményi standardjainak (követelményeinek) adaptációiból indulnak ki, ami tulajdonképpen az elsajátított készségek szintjeinek behatárolását takarja. A szlovákiai óvodákban rendszerint tematikus heti terveket vagy projektterveket készítenek a pedagógusok. A tematikus vagy projekttervek a megfelelő szintű követelmények alapján kitűzött konkrét célok mellett a stratégiákat, módszereket, tevékenységeket (cselekvéseket vagy tantervi tananyagtartalmat), tanulási forrásokat és a szervezési formákat is tartalmazzák a heti témának, vagy a projekt témájának megfelelően. A terv formájának és tartalmának meghatározása az óvoda saját kompetenciája, ezáltal az egyes intézmények tervei teljesen eltérőek lehetnek.⁴⁵

Szlovákiában a hatályos jogszabályok értelmében, megfelelő feltételek biztosítása esetén a 3–6 éves gyermekeken kívül 2 éves gyermekek is felvehetők óvodába. Ha a gyermek hatodik életévének betöltése után sem iskolaérett, az óvoda igazgatója a gyermek törvényes képviselőjének kérelme alapján határoz a kötelező óvodalátogatás hosszabbításáról a szükséges dokumentumok (pszichológiai szakvélemény és háziorvosi javaslat) benyújtása alapján.⁴⁶ A határozattal rendelkező gyermekek tovább látogathatják az óvodát.

Az óvodai oktatási program utolsó évének sikeres elvégzésekor a gyermek iskola-előkészítői végzettséget szerez. A képzettségi fok megszerzésének okirata az államnyelven, nemzetiségi óvodák esetén két nyelven kiállított tanúsítvány, melynek kiadása a 2021/22-es tanévtől kötelező (korábban csak a szülő kérésére állították ki). Szükséges említést tenni a 245/2008-as közoktatási törvény 2021-es módosításáról is, mely 2021 szeptemberében lépett életbe és hatott az intézményi

⁴⁴ Zákon č. 245/2008 Z. z. ZÁKON o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2008. §. 7. <https://www.onlinezakony.sk/?lawlink=245/2008%20Z.z.> [2021. 03. 08.]

⁴⁵ SZABÓOVÁ Edita: *Személyiségfejlesztő nevelő-oktató tevékenységek az óvodában*. In.: ORSOVICS Yvette et al.: *A személyiségfejlesztés új kihívásai a nemzetiségi óvodákban és iskolákban*. Selye János Egyetem, Komárno, 2018.

⁴⁶ 2021-ig, amíg nem volt kötelező óvodalátogatás, az iskolai igazgatója határozott a tankötelezettség megkezdésének halasztásáról.

pedagógiai programok megalkotására is. Nemcsak némiképp megváltoztatta azok struktúráját, hanem bevezette az individuális képzés fogalmát, és 2021. szeptemberétől az iskolát megelőző egy évben kötelezővé tette az óvodai nevelést a gyermekek számára.

Az óvodai nevelést szabályozó curriculumok összehasonlító elemzése

A magyarországi és szlovákiai óvodai nevelés tartalmi szabályozó dokumentumainak összehasonlítása során az alapvető különbségek és lényeges eltérések mellett kitérünk a programok közös jellemzőire is.

A Magyarországon jelenleg hatályos Óvodai nevelés országos alapprogramja 2013. szeptember 1-jén, a szlovákiai Óvodai nevelés állami oktatási programja 2016. szeptember 1-jén lépett hatályba.⁴⁷ A két programot az alábbi szempontrendszer segítségével hasonlítjuk össze:

- megnevezés
- terjedeleme
- szerkezeti felépítés, tartalom
- napirendi, tevékenységi formák
- kulcskompetenciák megjelenése
- sajátos nevelési igényű gyermekek ellátása
- játék szerepe
- mozgás és egészséges életmód
- nemzetiségi szempontok
- módszertani szabadság
- az állami (alap)programok és az intézményi/helyi programok viszonya.

Megnevezés

A magyarországi program esetében a megnevezés önmagában is nevelés-központúságot tükröz. A szlovákiai program megnevezésében a hangsúly az oktatáson van, ami összefügghet azzal, hogy Szlovákiában az óvodák az iskolarendszerhez tartoznak.

Terjedeleme

Szembetűnő és jelentős a két dokumentum terjedelmének a különbsége. Az Óvodai nevelés állami oktatási programja terjedelme az Óvodai nevelés országos alapprogramjának a tízszerese. A 112 oldalas szlovákiai dokumentum kétharmad részét a három síkon, táblázatos formában kidolgozott standardok és értékelő kérdések együttese alkotja, amelyben a követelményrendszer – tantervi tan-

---

⁴⁷ Štátny vzdelávaci program pre prepdpriárne vzdelávanie v materských školách magyar nyelvű fordítása csak 2019. óta hozzáférhető.

anyagtartalom – értékelő kérdések hármas egysége jelenik meg az egyes művelődési területeken belül. A 11 oldalas magyarországi alapidokumentum nem tartalmaz követelményeket.

Szerkezeti felépítés, tartalom

Az Óvodai nevelés országos alapprogramja szerkezeti szempontból 6 fő fejezetre tagolódik, míg a szlovákiai 12-re. A két program közös tartalmi vonásaként regisztrálhatjuk, hogy az óvoda személyi és tárgyi feltételeinek biztosítására, valamint az óvodai élet szervezésére vonatkozó előírásokat tartalmaznak. Az utóbbit a szlovákiai dokumentum működési feltételekként foglalja össze. Mindkét keretjellegű szabályozó dokumentumban megjelennek az intézményi pedagógiai programok elkészítésére vonatkozó útmutatások. Mindkét dokumentum ismerteti a tevékenységi formák jellemzőit, a magyarországi programban az egyes tevékenységek kapcsán azonban a pedagógusok feladatai is megjelennek. A szlovákiai programban ez a rész az egyes művelődési területeken belül kötöttebb és részletesebb formában jelenik meg a tantervi tananyagtartalomban, ami helyenként a pedagógusoknak szánt módszertani útmutatásként értelmezhető. Az alapelvek, célok és feladatok tekintetében a két alapprogram több hasonlóságot mutat, de tartalmi különbségek itt is megfigyelhetők. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja az alapelvek meghatározása mellett teret ad az innovatív törekvéseknek és biztosítja az óvodapedagógusok módszertani szabadságának érvényesülését. A szlovák program esetében a kötöttebb struktúra az ellenkezőjére enged következtetni.

Az eltérések a két program közt fajsúlyosak. Az óvodai oktatást abszolváló gyermekek iskolaérettségi tanúsítványa csak a szlovákiai dokumentumban jelenik meg, Magyarországon nincs ilyen okirat. A magyar program sajátossága a gyermekkép és az óvodai nevelés célját és alapelveit is rögzítő óvodakép. A szlovákiai programban csak a végzős gyermek profilja található. A magyar alapidokumentum az óvodai élet megszervezésének elvei között kitér az óvoda kapcsolataira is, a szlovákiai alapprogram ezzel kapcsolatos elveket, elvárásokat nem fogalmaz meg. Alapvető tartalmi különbség, hogy a szabad játék szerepének hangsúlyozására az Óvodai nevelés országos alapprogramja kiemelt figyelmet fordít, az Óvodai nevelés állami oktatási programjában ez a terület kevésbé hangsúlyos.

A magyarországi program az óvodai nevelés feladatain belül kiemelten hangsúlyozza az egészséges életmód alakításának jelentőségét, kiemeli főbb irányvonalait. Ismerteti továbbá az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés, valamint az anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósításának fókuszait. A szlovákiai programban ezek a feladatok az egyes művelődési területek követelményeibe vannak részletesen beépítve.

A fejlődés jellemzőit az óvodáskor végére a két program teljesen eltérően definiálja. A magyarországi dokumentum a kormányrendelet VI. fejezetében foglalja ezt össze röviden, de átfogóan. A szlovákiai program az egyes művelődési területeken belül jóval aprólékosabban definiálja, követelmények formájában

megjelenítve. Létezik egy melléklet a programhoz módszertani anyag formájában,⁴⁸ mely a fejlődés jellemzőit foglalja össze követelmények formájában, szintekre bontva, az óvodáskorú gyermekek életkori sajátosságaiból kiindulva (a 3-6 év közti jellemzők alapján a fejlődés egyes lépcsőfokait szem előtt tartva). A magyarországi dokumentumban nem szerepelnek a kimeneti követelmények, ahogy a tantervi tananyagtartalom és értékelő kérdések sem. A készség- és képességfejlesztés mindkét programban hangsúlyos, még ha az azzal kapcsolatos elvárások másként vannak is definiálva.

A programok tartalmát részletesebben megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy a szlovákiai program megnevezése a tartalomban is tükröződik: a nevelés kevésbé hangsúlyosan jelenik meg, mint az oktatás. Tényként rögzíthetjük továbbá, hogy a magyarországi program gyermekközpontúbb és tágabb teret ad a módszertani szabadságnak.

Napirend, tevékenységi formák

A tevékenységi formák megnevezése a két országban teljesen eltérő. Míg a szlovákiai megnevezés a tevékenység megvalósításának formai oldalát domborítja ki, addig a magyarországi megnevezésben magának a tevékenységnek az irányultsága és tartalmi elemeinek kidomborítása áll. Megfeleléseket keresve láthatjuk, hogy ezek a megnevezések a szlovák program művelődési területeinek tartalmi összetevőit tükrözik (pl Verselés, mesélés = Nyelv és kommunikáció; Ének, zene, énekes játék, gyermektánc = Zenei nevelés; Rajzolás, festés, mintázás, kézi munka = Képzőművészeti nevelés; Mozgás = Egészség és mozgás; A külső világ tevékeny megismerése = Ember és természet és Ember és társadalom; Munka jellegű tevékenységek = Ember és a munka világa). Említésre méltó, hogy a magyarországi alapprogramban a tevékenységekben megvalósuló tanulás külön figyelmet kap, illetve kitüntetett szerepe van a játéknak.

A napirend mindkét programban igazodik a gyermek szükségleteihez és a különböző tevékenységekhez, tekintettel van a helyi szokásokra, igényekre, érdeklődésre. Ezáltal a napirendet a folyamatosság és rugalmasság jellemzi. A magyarországi program felhívja a figyelmet arra, hogy fontos a tevékenységek közötti harmonikus arányok kialakítása, szem előtt tartva a játék kitüntetett szerepét. A napirendet a gyermekcsoport óvodapedagógusai alakítják ki. A szlovákiai programban a hetirend kifejezéssel nem találkozunk.

Mindkét program utal arra, hogy az óvodai nevelés tervezését, valamint a gyermekek fejlesztését különböző kötelező dokumentumok szolgálják. Ezek pontosítása egyéb jogszabályokban található. S míg a magyarországi dokumentumban hangsúlyt kap a gyermekek megismerése, fejlődésük nyomon követése, illetve az ahhoz kapcsolódó dokumentáció is, a szlovákiai dokumentum ezt teljesen más módon emeli ki. A diagnosztikus/értékelő funkciót az értékelő kérdések hivatottak szolgálni, bár ez a dokumentációban explicit módon nem fogalmazódik meg.

⁴⁸ Az elsajátítandó készségek szintje. Adaptácia výkonových štandardov. Štátny pedagogický ústav, 2016.

Kulcskompetenciák megjelenése

Magyarországon az óvodai nevelés nómenklatúrája nem idomul mereven a nemzeti alaptanterv fogalmi rendszeréhez, ezért a kulcskompetencia-fogalom az alapprogramban explicit módon nem jelenik meg. Kulcskompetenciák mindezzel együtt – ahogy arra már utaltunk – a magyar alapprogramban is fellelhetők, de a szlovák dokumentum erre nagyobb súlyt helyez azzal, hogy a kompetenciák egyes lényegi elemeit követelményekké transzformálva jeleníti meg, mintegy a képzés kimeneteiként.

Sajátos nevelési igényű gyermekek ellátása

A sajátos nevelési igényű gyermekek (együtt)nevelésének-oktatásának és esélyegyenlőségük biztosításának irányelveit a szlovák program külön fejezetben foglalja össze. Magyarországon az irányelveket külön jogszabály tartalmazza, az alapprogram célmeghatározása azonban az eltérő fejlődési ütemű gyermekekre is figyelemmel van: „Az óvodai nevelés célja az, hogy elősegítse az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakozását, a hátrányok csökkenését, az életkori és egyéni sajátosságok valamint az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével (ideértve a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek ellátását is).⁴⁹ Rögzíti továbbá, hogy – amennyiben az óvoda sajátos nevelési igényű gyermeket nevel – az óvoda pedagógiai programjának elkészítésekor az alapprogram mellett a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelvét⁵⁰ is figyelembe kell venni. További eltérés, hogy az esélyegyenlőséget szolgáló intézkedések és a sajátos nevelési igényből eredő hátrányok csökkentését szolgáló speciális fejlesztő tevékenység Magyarországon a helyi óvodai programok kötelező eleme, míg Szlovákiában nem.

A játék szerepe

A magyarországi óvodákban a játék kitüntetett szerepű. Az alapprogram előírja, hogy az óvodában előtérbe kell helyezni a szabadjáték túlsúlyának érvényesülését. A játék kiemelt jelentőségének az óvoda napirendjében, időbeosztásában, továbbá a játékos tevékenységszervezésben is meg kell mutatkoznia. Hangsúlyozza, hogy a játék folyamatában az óvodapedagógus tudatos jelenléte biztosítja az élményszerű, elmélyült gyermeki játék kibontakozását. Mindezt az óvodapedagógus feltételteremtő tevékenysége mellett a szükség és igény szerinti együttjátékozásával, támogató, serkentő, ösztönző magatartásával, indirekt reakcióival éri el. A szlovákiai dokumentumban a játék kapcsán pár soros általános jellemzés található.

⁴⁹ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. Magyar Közlöny, 2012/171. 28224. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/mkpdf/hiteles/mk12171.pdf> [2022. 03. 12.]

⁵⁰ 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1200032.EMM&timeshift=20170831&txtreferer=A1100190.TV> [2022. 03. 12.]

Mozgás és egészséges életmód

A szlovákiai program e két területet egységként definiálja az Egészség és mozgás művelődési területen belül. Ismerteti követelményeit és tantervi tananyagtartalmát, ahogy a többi terület esetében is. A magyarországi program az egészséges életmód alakítását az óvodai nevelés kiemelt feladatákként értelmezi, melynek tartalma az egészség holisztikus felfogásának megfelelően sokrétű. A mozgás ebben megjelenik, ugyanakkor – a gyermeki fejlődésben betöltött jelentősége okán – önálló tevékenységként is helyet kap.

Nemzetiségi szempontok

Lényeges eltérés figyelhető meg az óvodai nevelés nyelvére vonatkozó szabályozásban. Az Óvodai nevelés állami oktatási programja rögzíti, hogy a Szlovák Köztársaság óvodai hálózatának nevelési nyelve az államnyelv, és anyanyelvi nevelés esetén is kötelező a hivatalos államnyelv ismerete. A magyar alapprogram a nemzetiséghez tartozó gyermekek óvodai nevelése kapcsán úgy fogalmaz, hogy „*biztosítani kell az önazonosság megőrzését, ápolását, erősítését, átörökítését, nyelvi nevelését, és a multikulturális nevelésen alapuló integráció lehetőségét.*”⁵¹ Magyarországon a nemzetiségi óvodák helyi pedagógiai programjaikban rögzítik a nemzetiség nyelvének ápolásával járó feladatokat, az óvodai nevelés nyelvére vonatkozó egyéb előírás nincs.

Módszertani szabadság

A két program közül a magyarországi dokumentum biztosít az óvodapedagógusok számára nagyobb módszertani szabadságot. A módszertani szabadság meghatározó építőkövei a fejlődépszichológiai és didaktikai-módszertani ismeretek, illetve azok rendszeres megújítása, az egész életen át tartó tanulás. Ebből a perspektívából a korszerű tartalmakat közvetítő továbbképzések szerepe a módszertani szabadság vonatkozásában is óriási. A szakmai továbbképzésekre irányuló vizsgálódás azt mutatja, hogy Magyarországon az óvodapedagógusok számára szervezett képzések jelentős részét szakmailag színvonalas módszertani képzések teszik ki. Szlovákiában a képzések nagy része elméleti ismeretek megszerzésére vagy jogszabályok ismertetésére fókuszál, leginkább innovációs és aktualizációs képzések formájában.⁵² Ha megvizsgáljuk a 2010 és 2018 közti időszakban a Szlovák Köztársaság oktatási, tudományos, kutatási és sportminisztériumának hivatalos statisztikája alapján akkreditált továbbképzéseket a regionális oktatásban dolgozók számára, láthatjuk, hogy nagyon kevés képzés biztosít lehetőséget a módszertani repertoár bővítésére,⁵³ s többségük szlovák

⁵¹ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. Magyar Közlöny, 2012/171. 28225. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/mkpdf/hiteles/mk12171.pdf> [2022. 03. 12.]

⁵² PATAKI TÓTH Emese: *Azonosságok és különbözőségek a szlovákiai és magyarországi óvodapedagógusok szakmai továbbképzésében*. Diplomadolgozat. Selye János Egyetem, Komárno, 2021.

⁵³ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020) <https://www.minedu.sk/data/att/13384.pdf> [2022.03.08.]

nyelvű. Ezért tapasztalható Szlovákiában az a jelenség, hogy a magyar ajkú óvodapedagógusok számára szervezett képzésekre gyakran kérnek fel a civil szervezetek magyarországi előadókat. A pedagógusok ezeket a képzéseket nagyra értékelik. A kérdőíves kutatás során a szlovákiai magyar ajkú kutatásban részt vevő pedagógusok 92%-a kiemelte, hogy az anyanyelven megvalósuló képzések során sok olyan hasznos módszertani ismerethez jutott, melyek az anyanyelv ápolása szempontjából is fontosak (például anyanyelvi fejlesztő módszerek elsajátítása, irodalmi alkotásokkal való munka, a mese feldolgozási lehetőségei, sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésnek lehetőségei stb.). Meglátásuk szerint ez főképp annak volt köszönhető, hogy a civil szervezetek több alkalommal magyarországi szakembereket kértek fel a képzések vezetésére, akik a módszertanra fókuszáltak inkább.⁵⁴ A továbbképzések tartalmát, illetve hatását a pedagógusi/szakmai kompetenciák fejlődésére érdemesnek tartjuk a későbbiekben megvizsgálni, összevetni a két országban.

Az állami (alap)programok és az intézményi/helyi programok viszonya

Mindkét ország alapprogramja rögzíti, hogy az óvodai nevelés csak az alapprogrammal koherens, jóváhagyott intézményi program alapján valósulhat meg és a teljes óvodai életet magába foglaló tevékenységek keretében szervezhető meg, az óvodapedagógus feltétlen jelenlétében és közreműködésével. A szlovákiai dokumentum azonban rigorózusabb, kötöttebb. A magyarországi kevesebb megkötést tartalmaz, ezzel tágabb teret, nagyobb szabadságot ad a pedagógusoknak a helyi programok megalkotásában, feltételezve a pedagógusok részéről az alapos módszertani tudást, a gyermekek ismeretét és fejlődésük nyomon követését, a megalapozott pedagógiai döntéseket. Hogy e tudás megszerzése, tágabban a szakmai felkészítés milyen módon zajlik a két országban, vannak-e ebben minőségbeli különbségek, illetve ez hatással lehet-e a pedagógusok szakmai teljesítményére (s ezáltal a gyermekek fejlődésére), ennek okait érdemes lenne a továbbiakban a pedagógusok szakmai (középfokú, felsőfokú) felkészítésben keresni.

Összegzés

Egy-egy ország óvodai nevelésről való gondolkodását, s annak gyakorlati megvalósulását is jelentős mértékben meghatározzák azok a kötelező érvényű dokumentumok, amelyek a nevelés tartalmát szabályozzák. Hitünk szerint a nevelés-oktatás know-how-ja hatással van a gyermekek fejlődésére. Ebből kiindulva gondoltunk arra, hogy a magyar és a szlovákiai magyar óvodás gyermekek fejlettségében mutatkozó különbségek magyarázatát a két ország alapprogramjának elemzésével kezdjük, mellyel a központi szabályozó dokumentumok hasonlósága-ira és különbözőségeire kívánunk rávilágítani.

Elemzésünk tükrözi a két ország óvodái fejlődéstörténetének különbségeit, a szabályozó dokumentumok annak hű lenyomatait. Jól detektálható a programok

⁵⁴ BORBÉLYOVÁ Diana–ORSOVICS Yvette: *A civil szervezetek szerepe a regionális oktatásban dolgozó szlovákiai magyar pedagógusok szakmai továbbképzésében*. Civil Szemle, 2021/3. 77–101.

nevelés- illetve oktatásközpontúsága, ami a fejlődéstörténetben gyökerezik. A szlovákiai és a magyar óvodák hatályos tartalmi szabályozóinak összehasonlító elemzése jóval több eltérést, mint hasonlóságot mutat. A két dokumentum jelentős szemléleti különbségről tanúskodik, ami az óvodáskorú gyermekek nevelésének-fejlesztésének gyakorlatára is hatással lehet. Alapvető különbséget látunk a gyermeki tevékenységekről (különösen a játékról), a készség- és képességfejlesztésről, ezzel együtt a műveltségterületek közvetítéséről való gondolkodásban, aminek alaposabb feltárása további vizsgálatokat igényel.

Irodalom

- BAKONYI Anna: *Értékkövető gondolatok az óvodai nevelés programjaiban: A magyar óvodai nevelés éve 1971–2013 – Szabadi Ilona emlékére*. Neveléstudomány, 2013/4. 34–44.
- BORBÉLYOVÁ Diana–ORSOVICS Yvette: *A civil szervezetek szerepe a regionális oktatásban dolgozó szlovákiai magyar pedagógusok szakmai továbbképzésében*. Civil Szemle, 2021/3. 77–101.
- GUZIOVÁ Katarína et al.: *Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách*. Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, Bratislava, 1999.
<https://www.maquita.eu/wp-content/uploads/2020/08/program-vychovy-a-vzdelavania-deti-v-materskych-skolach-MS-SR-1999.pdf-h>
- HAJDÚNÉ HOLLÓ Katalin–BORBÉLYOVÁ Diana–ZENTAI Gabriella–JÓZSA Krisztián: *Magyarországi és szlovákiai magyar gyermekek elemi kombinatív képességének fejlődése 4–8 éves korban*, In: KÉRI Katalin–KISSNÉ ZSÁMBOKI Réka–NÉMETH Dóra Katalin–PÁSZTOR Enikő: *Egy nyelvet beszélünk? Gyermeklét és pedagógia a nyelvi, kulturális és társadalmi terek kontextusában*. Soproni Egyetem, Sopron, 2022.
- KAŠČÁK Ondrej: *Križovatky domácných tradícií medzinárodných koreňov vzdelávania a starostlivosti o deti v ranom detstve*. In: Miňová, M. (ed.): *Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien. Zborník z vedecko – odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP, 2013. 108–119.
- MIŇOVÁ Monika: *Predprimárna edukácia v súčasnom slovenskom edukačnom kontexte*. Pedagogika Przedzskolna i Wczesnoszkolna, 2013/6. 67–77.
- NAGY József: *5–6 éves gyermekeink iskolakészültsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
- NAGY József: *PREFER: Preventív fejlettségvizsgáló rendszer 4–7 éves gyermekek számára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.
- NAGY József–JÓZSA Krisztián–FAZEKASNÉ Fenyvesi Margit–VIDÁKOVICH Tibor: *DIFER Programcsomag: Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára*. Mozaik Kiadó, Szeged, 2004.
- PATAKI TÓTH Emese: *Azonosságok és különbözőségek a szlovákiai és magyarországi óvodapedagógusok szakmai továbbképzésében*. Diplomadolgozat, Selye János Egyetem, Komárno, 2021.

- PERJÉS István–VASS Vilmos: *A curriculumelmélet műfaji fejlődése*. Új Pedagógiai Szemle, 2008/3. 3–10. <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/perjes-istvan-vass>
- SZABÓOVÁ Edita: *Személyiségfejlesztő nevelő-oktató tevékenységek az óvodában*. In: ORSOVICS Yvette et al.: *A személyiségfejlesztés új kihívásai a nemzetiségi óvodákban és iskolákban*, Selye János Egyetem, Komárno, 2018.
- UVÁČKOVÁ Ilona: *Čo vieme/nevieme o materskej škole v súčasnosti*. In: MIŇOVÁ Monika (ed.): *Predprimárne vzdelávanie v kontexte súčasných zmien. Zborník z vedecko – odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SV OMEP, 2013. 108–119.

Dokumentumok

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300079.TV>
- 137/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjának kiadásáról <http://www.jogportal.hu/index.php?id=oeftx20xj3i31a5nc&state=20121217&menu=view>
2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>
- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200020.emm>
- 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1200032.EMM&timeshift=20170831&txtreferer=A1100190.TV>
- 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
- 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300017.EMM&timeshift=20170831&txtreferer=00000003.TXT>
- A bölcsődék és az óvodák nevelési programja: Program výchovnej práce v jasliach a v materských školách s maďarským výchovným jazykom. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1986.
- Az óvodai nevelés állami oktatási programja. Magyar nyelvű fordítás. Comenius Intézet, Komárno, 2020.
- Az óvodai nevelés programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
- Az óvodai nevelés programja. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1989.
- Kolektív autorov: Program výchovnej práce v jasliach a materských školách. SPN, Bratislava, 1978.
- Metodický list na osvojovanie štátneho – slovenského jazyka v materských školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín. ŠPÚ, Bratislava, 2016. https://www.statpedu.sk/files/sk/metodicky-portal/metodicke-podnety/ppv_metodicky-list_odborne-pojmy.pdf

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020)

<https://www.minedu.sk/data/att/13384.pdf>

Nevelőmunka az óvodában: Útmutatás óvónők számára, Tankönyvkiadó, Budapest, 1957.

Štátny Pedagogický Ústav. Štátny vzdelávací program ISCED o – predprimárne vzdelávanie, Bratislava, 2008.

Štátny Pedagogický Ústav. Inovovaný Štátny vzdelávací program pre predimárne vzdelávanie v materských školách, Bratislava, 2015.

Štátny Pedagogický Ústav. Štátny vzdelávací program pre predimárne vzdelávanie v materských školách. Raabe, Bratislava, 2016.

Štátny pedagogický ústav, 2016. Adaptácia výkonových štandardov.

<https://www.statpedu.sk/files/metodicke-podnety>

Vyhláška č. 21/2022 VYHLÁŠKA Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zo 17. januára 2022 o pedagogickej dokumentácii a ďalšej dokumentácii.

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/21/20220201.html>

Zákon č. 245/2008 Z. z. ZÁKON o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2008.

<https://www.onlinezakony.sk/?lawlink=245/2008%20Z.z.>

Abstract

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PRESCHOOL EDUCATION PROGRAM
OF HUNGARY AND SLOVAKIA**

The study compares preschool education curriculums in Hungary and Slovakia. Both countries have a national core curriculum for preschool education, these are curriculum frameworks. That means both countries provide space for a diversity of pre-school programs. However, the Slovakian program is considerably longer and more detailed than the Hungarian one. In the Slovakian program, the output expectations and requirements are precisely and thoroughly defined. A comparison of the curriculums shows that there seem to be more differences than similarities between them. The two documents show a considerable difference, which may also have implications for the practice of educating and developing preschool children. There is a fundamental difference in thinking regarding children's activities (especially play), the development of skills and abilities, and with it the transmission of literacy content. Further analysis may help us to understand how these differences may affect children's development.